



---

ОСНОВНА ШКОЛА « ЖИКИЦА  
ЈОВАНОВИЋ ШПАНАЦ » БЕЛА  
ЦРКВА

---

# АНЕКС ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА



## ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДИСКРИМИНАТОРНОГ ПОНАШАЊА И ВРЕЂАЊА УГЛЕДА, ЧАСТИ И ДОСТОЈАНСТВА ЛИЧНОСТИ

Програм превенције од дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности одређује мере и активности којима се охрабрује и подржава међусобно прихватање, уважавање и сарадња деце/ученика и свих запослених у школи. На тај начин се у школи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације и развијају просоцијалне вредности. Програм је написан на основу Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020 и 129/2021), Правилника о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 22/2016) и Правилника о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности („Сл. гласник РС”, бр. 65/2018).

**Под дискриминацијом, односно дискриминаторним понашањем**, у смислу Закона и Правилника о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности (65/2018-12) **подразумева се понашање којим се на непосредан или посредан, отворен или прикривен начин, неоправдано прави разлика или неједнако поступа, односно врши пропуштање чињења (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лице или групе лица**, као и на чланове њихових породица или њима блиска лица, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, статус, мигранта, расељеног лица, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, социјалном и културном пореклу, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, као и по другим основама утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Извршилац дискриминације (ученик, запослени, родитељ или треће лице, као и школа, њени органи и тела) који својим чињењем или пропуштањем чињења врше дискриминацију у процесу образовања и васпитања или у вези са њим, у свим релацијама.

Дискриминисано лице је оно које је претрпело дискриминацију у процесу образовања и васпитања или у вези са њим (ученик, запослени, родитељ и треће лице, група – ученика, запослених, родитеља и трећих лица, чланови органа и тела школе).

Насилје и злостављање, у смислу овог акта, јесте сваки облик једанпут учињеног, односно поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности ученика, запосленог и родитеља.

Насилно понашање није у сваком случају дискриминаторно, али свако дискриминаторно јесте насилно.

Вређање угледа, части или достојанства личности у школи јесте понашање лица или групе лица које може да има обележја психичког и социјалног насиља или злостављања. Када се узнемиравањем и понижавајућим поступањем повређује неко од личних својстава, понашање се квалификује као дискриминација.

## **ПРЕВЕНЦИЈА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, ВРЕЂАЊА УГЛЕДА, ЧАСТИ И ДОСТОЈАНСТВА ЛИЧНОСТИ**

Превенција дискриминације, као и вређања угледа, части или достојанства личности јесу мере и активности које предузима школа да се предупреди сваки облик дискриминаторног понашања, као и понашања којим се вређа углед, част или достојанство личности, у било ком од односа, подигне свест свих у установи о његовим негативним последицама на лица, групу лица, односно установу.

Превентивним мерама и активностима у установи ствара се сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, развија позитиван систем вредности.

Дужност установе је да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој сваког ученика, заштиту од свих облика дискриминације и понашања којим се вређа углед, част или достојанство личности и социјалну реинтеграцију дискриминисаног лица и извршиоца дискриминације.

Превентивним мерама и активностима заснованим на принципу једнаких могућности, кроз једнакост и доступност права на образовање и васпитање, без дискриминације:

1) подиже се ниво свести и осетљивости свих у установи – нулта толеранција на све облике дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;

2) остварује се пуна посвећеност установе и свих њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;

3) сви носиоци обавеза заштите од дискриминације у установи (унутрашња заштита) и ван ње (спољашња заштита – породица, јединица локалне самоуправе, надлежни орган унутрашњих послова, центар за социјални рад, здравствена служба, министарство надлежно за послове образовања, Повереник, Заштитник грађана, Покрајински заштитник грађана – омбудсман, органи правосуђа и др.), сагласно закону, поступају хитно, ефикасно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.

### **Права, обавезе и одговорности лица у превенцији дискриминације и понашања којима се вређа углед, част и достојанство личности**

Запослени својим квалитетним радом и применом различитих метода, садржаја, облика рада и активности, личним понашањем и ставом утичу, помажу и обезбеђују недискриминаторно, подстицајно, инклузивно и безбедно образовно окружење за све ученике, за родитеље, запослене и за трећа лица у установи и својим понашањем не подстичу, не помажу, не изазивају, не доприносе вршењу дискриминације и вређања угледа, части или достојанства личности.

Наставник, стручни сарадник и одељењски старешина избором одговарајућих садржаја и начина рада са учесницима у образовању доприносе стицању знања, вештина и формирању ставова који утичу на промену понашања, који помажу превазилажењу стереотипа и предрасуда, повећавању осетљивости на повреде осећања других лица и група по неком од заштићених личних својстава, развијању толеранције, прихватања и уважавања различитости, конструктивног превазилажења сукоба и др.

Присутни запослени и дежурни наставник (сваки наставник), стручни сарадник, одељењски старешина, дужан је да на целисходан начин увек реагује и обезбеди заштиту ученика од сваког облика дискриминације и дискриминаторног понашања, заустављањем понашања које се непосредно врши и смиривањем дискриминисаног лица, извршиоца дискриминације и посматрача.

Ученици и одрасли, као одговорни учесници у образовању, обавезни су да: уважавају и поштују личност и национални, полни, верски, родни, сексуални и све друге аспекте идентитета учесника у образовању, родитеља, запослених и трећих лица; поштују правила установе која се односе на забрану дискриминације и дискриминаторног понашања и принципа једнаких могућности; активно учествују у активностима које се остварују у установи – одељенској заједници, ученичком парламенту и органима и телима, а које су усмерене на превенцију дискриминације и дискриминаторног понашања; својим понашањем не подстичу, не помажу, не изазивају, не доприносе вршењу дискриминације и вређања угледа, части или достојанства личности.

Програмом превенције дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности одређују се мере и активности којима се обезбеђује остваривање циљева превенције свих облика дискриминације и дискриминаторног поступања утврђених Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности (65/2018-12). Програм превенције је део школског програма и развојног плана, а конкретизује се годишњим планом рада установе.

Програм превенције утврђује се на основу анализе стања у остваривању равноправности, распрострањености различитих облика нетолеранције и дискриминације, сагледавања потреба ученика за додатном подршком, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета њеног рада. Годишњим планом рада установе, између осталог, опредељују се превентивне активности, одговорна лица и временска динамика остваривања планираних активности. **Програм превенције садржи:**

1) начине на које се принципи једнаких могућности и недискриминације уграђују и остварују у свакодневном животу и раду установе на свим нивоима, у свим облицима рада (појединац, одељење, ученички парламент, стручни органи и тимови, родитељски састанци, родитељи као појединци и група, савет родитеља);

2) начине на које се пружа додатна подршка ученицима и њиховим родитељима из мањинских и осетљивих друштвених група, а нарочито, у случају сметњи у развоју и инвалидитета, здравствених тешкоћа, недовољног познавања српског језика или језика на коме се изводи настава, ризика од напуштања образовања и васпитања и др.;

3) стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција за промовисање и развијање културе људских права, интеркултуралности, толеранције, превазилажење стереотипа и предрасуда код учесника у образовању, рад у мултикултуралној групи, односно одељењу, стварање инклузивног окружења, препознавање дискриминације и целисходно реаговање на дискриминаторно понашање;

4) начине информисања о правима, обавезама и одговорностима учесника у образовању у спречавању и заштити од дискриминације и дискриминаторног понашања;

5) облике и садржаје рада са учесницима у образовању ради превазилажења стереотипа и предрасуда, развијања свести о опасности и штетним последицама дискриминације, унапређивања толеранције и разумевања, интеркултуралности, уважавања и поштовања различитости и др.;

6) облике и садржаје рада са учесницима у образовању који трпе, чине или сведоче дискриминаторно понашање;

7) начине, облике и садржаје сарадње са родитељима, јединицом локалне самоуправе, надлежним органима, службама и др.;

8) начине поступања у случајевима подношења пријаве установи, односно притужбе Поверенику и кривичне пријаве надлежном органу због дискриминаторског поступања и поступања којима се вређа углед, част или достојанство личности;

9) начине праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма спречавања дискриминације и дискриминаторног понашања, а нарочито, у односу на:

(1) учесталост дискриминаторног понашања и број поднетих пријава, притужби, односно кривичних пријава;

(2) распрострањеност различитих облика дискриминације;

- (3) број лица изложених дискриминаторном понашању;
- (4) учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика и дисциплинских поступака против запослених због дискриминаторног понашања;
- (5) број и ефекте предузетих мера и активности које међу учесницима у образовању промовишу толеранцију, уважавање различитости, једнаке могућности и недискриминацију;
- (6) степен и квалитет укључености родитеља у спречавање свих облика дискриминације и др.;
- (7) остварене обуке стручног усавршавања за спречавање дискриминаторног понашања и потребе даљег усавршавања.

Ради континуираног праћења ефеката програма спречавања дискриминаторног понашања, школа врши анализу стања у остваривању равноправности и једнаких могућности. У припреми анализа учествују и представници ученика и родитеља. Анализа се разматра у одељењима (часови одељењског старешине и одељењских заједница), на родитељским састанцима, Ученичком парламенту, стручним органима и тимовима и на Савету родитеља. Орган управљања разматра и питања дискриминације у оквиру доношења аката установе (развојни план, годишњи план рада, план стручног усавршавања запослених), усвајања извештаја о њиховом спровођењу и разматрања поштовања општих принципа, остваривања циљева образовања и васпитања и стандарда постигнућа, најмање два пута годишње кроз извештаје директора о свом раду и раду школе.

Школа има **тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања**. Осим надлежности поступања у ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања, задаци тима за заштиту јесу да:

- 1) анализира стање у остваривању равноправности и једнаких могућности;
- 2) припрема програм превенције;
- 3) информише ученике, запослене и родитеље о планираним активностима и могућностима пружања подршке и помоћи;
- 4) учествује у пројектима и обукама за развијање потребних знања и вештина за превенцију и поступање у случајевима дискриминаторног понашања;
- 5) предлаже мере за унапређивање превенције и заштите од дискриминације, организује консултације и учествује у доношењу одлука о начину поступања у случајевима сумње на дискриминаторно понашање;
- 6) укључује родитеље у планирање мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања;
- 7) прати и процењује ефекте предузетих мера и активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања и даје одговарајуће предлоге директору;
- 8) сарађује са школском управом Министарства и другим надлежним органима, организацијама и службама, ради спречавања и заштите од дискриминације; 9) води и чува посебну документацију о случајевима и појавним облицима дискриминације, броју пријава и притужби, броју спроведених неформалних и формалних поступака, њиховом исходу и др.

Стални састав тима за заштиту чине: директор, стручни сарадник–педагог и секретар установе, а повремено се могу укључивати чланови за конкретне случајеве, из реда наставника, а може из реда родитеља, ученичког парламента, јединице локалне самоуправе, односно стручњака за поједина питања.

У планирању и спровођењу активности у овој области остварују пуну сарадњу и координисано делују тим за заштиту и други стручни органи у установи.

Тим за заштиту делује у складу са Законом, Правилником о протоколу и Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа,

части или достојанства личности (65/2018-12) и друге подзаконске акте који прописују поступање установе у случајевима повреда Законом прописаних забрана и тежих повреда обавеза ученика и одраслих.

Тим за заштиту планира, организује и стара се о спровођењу мера и активности у установи на превенцији дискриминаторног понашања и насиља самостално и у сарадњи са другим тимовима – за инклузивно образовање, самовредновање и др.

У ситуацијама када се примети да постоји одступање од прописаних принципа, тим за заштиту реагује у сарадњи са органима установе.

Важно је да у школи постоји свест свих запослених да тим за заштиту не може сам да остварује планиране мере и активности. До резултата се долази само учешћем и одговорношћу сваког лица у стварању ненасилног и подстицајног окружења за живот и учење. Због осетљивости и сложености проблема, тиму за заштиту је неопходна стална подршка и ангажованост стручних органа и других тимова, директора, органа управљања, савета родитеља, општинског савета родитеља и локалне заједнице. За активности које тим за заштиту планира и предлаже на нивоу установе, директор задужује и остале чланове колектива, јер је неопходно да сви учествују у превенцији дискриминације и насиља.

## ИНТЕРВЕНЦИЈА

У установи се интервенише у случајевима сумње или утврђеног вређања угледа, части или достојанства личности и дискриминаторног понашања из расистичких, сексистичких, хомофобичних, ксенофобичних, исламофобичних, антисемитских, антициганистичких или других облика дискриминаторног понашања према лицу, а нарочито млађем, слабијем, са сметњама у развоју и инвалидитетом, према родном идентитету, полу, сексуалној оријентацији, раси, боји коже, верској и националној припадности, језику, имовном стању, социјалном и културном пореклу и другим и претпостављеним или стварним личним својствима.

Интервенцију чине мере и активности којима се дискриминаторно понашање или вређање угледа, части или достојанства личности (дискриминаторно понашање) зауставља, осигурава безбедност ученика у васпитном процесу (оних који трпе – дискриминисана лица, сведоче или чине – извршиоци дискриминације), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате се ефекти предузетих мера.

У установи се интервенише у случају сумње и када је утврђено дискриминаторно понашање, и то, када се оно припрема, дешава или се догодило између: учесника у образовању ( ученик–ученик, одрасли–одрасли; учесник у образовању – запослени; учесник у образовању – родитељ; учесник у образовању – треће лице у установи); запосленог (запослени – учесник у образовању, запослени–родитељ, запослени– запослени, запослени – треће лице); родитеља (родитељ – учесник у образовању, родитељ–родитељ, родитељ–запослени, родитељ – треће лице); треће лице (треће лице – учесник у образовању, треће лице – родитељ, треће лице – запослени; треће лице – треће лице).

Директор, запослени и трећа лица имају обавезу да препознају дискриминацију, а ако је утврђена, предузму мере и активности у установи према учеснику у образовању прописане Законом и Правилником.

Директор има обавезу да предузме Законом утврђене мере и активности према запосленом, родитељу и трећем лицу као извршиоцу дискриминације и пријави дискриминацију надлежним државним органима, органима аутономне покрајине и локалне самоуправе.

У случају дискриминаторног понашања запосленог утврђује се одговорност у дисциплинском поступку, у складу са Законом.

Одговорност родитеља за повреду законске забране дискриминације од стране његовог детета које је ученик школе утврђује се у прекршајном поступку, а на основу Закона. У случају када је

родитељ извршилац дискриминације, одговорност се утврђује пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом.

Одговорност трећег лица за повреду законске забране дискриминације утврђује се у поступку пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом.

Мотив или намера извршиоца дискриминације није од значаја.

### **Матрица за процену ризика од дискриминаторног понашања учесника у образовању**

Дискриминација у области образовања и васпитања уређена је Законом, а ближи критеријуми за препознавање облика дискриминације прописани су Правилником и обавезују све учеснике у образовном и васпитном процесу на дужност поштовања те забране и уздржавања од свих аката чињења или нечињења који могу да доведу до кршења исте.

Ради предузимања одговарајућих мера и благовременог реаговања на ризике од дискриминаторног понашања учесника у образовању, сачињава се матрица за процену нивоа дискриминације, тако што се уочено дискриминаторно понашање сврстава се у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од:

- 1) узраст учесника у образовању;
- 2) интензитет, трајање и учесталост дискриминаторног понашања;
- 3) облик и начин дискриминаторног понашања – узнемиравање и понижавајуће поступање;
- 4) последица дискриминаторног понашања.

Приликом сврставања у ниво дискриминаторног понашања учесника у образовању према наведеној матрици, место и време извршеног понашања утичу на избор врсте мере и активности које се предузимају у интервенцији.

Када се дискриминаторно понашање догоди ван простора установе, у било које време, а од стране учесника у образовању, установа предузима мере појачаног васпитног рада, без вођења васпитно-дисциплинског поступка. Уколико се дискриминаторно понашање догоди у простору установе у време образовно-васпитног рада и других активности, предузимају се мере појачаног васпитног рада, покреће, води и окончава васпитно-дисциплински поступак, у роковима и на начин утврђен Законом.

Елементи матрице јесу:

#### **1) узраст учесника у образовању**

Процену тежине облика дискриминације обавља тим за заштиту, полазећи од релација: лице у односу на друго лице истог или приближног узраста; узрасно старијег лицу према млађем лицу и групе лица према лицу, односно групи лица, и то:

- (1) када је понашање учесника у образовању истог или приближног узраста (ученик–ученик, одрасли–одрасли), као и млађег према старијем, квалификује се као први ниво;
- (2) када се узрасно старији учесник у образовању понаша дискриминаторно према млађем лицу, квалификује се као други ниво;
- (3) када група учесника у образовању дискриминаторно понаша према лицу или другој групи, квалификује се као трећи ниво.

#### **2) интензитет, трајање и учесталост дискриминаторног понашања**

Када се дискриминаторно понашање понавља или продужено траје у односу на исто лице, односно лица са сличним или истим личним својствима (раси, боји коже, националној и верској припадности или етничком пореклу, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном

стању, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету) тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације.

Поновљена дискриминација, у смислу овог акта, подразумева више пута поновљено понашање лица или групе лица, односно поступање установе, њених органа или тела које је засновано на повређивању личних својстава лица или групе лица, а продужена – која се чине у дужем временском периоду према истом лицу или групи лица.

### **3) облик и начин дискриминаторног понашања – узнемиравање и понижавајуће поступање**

Узнемиравање и понижавајуће поступање јесте изговарање речи, односно слање писаних порука или предузимање радњи према лицу или групи лица на основу којих се посредно и са сигурношћу може закључити да вређају њихово достојанство на основу личног својства, проузрокују осећај понижености, узнемирености или одбачености, шири страх или непријатељство, односно ствара понижавајуће и увредљиво окружење.

Ако узнемиравање и понижавајуће поступање удружено врши група или се оно понавља, односно дуже траје, овакво дискриминаторно понашање квалификује се као дискриминација другог нивоа.

Ако је узнемиравање и понижавајуће поступање изазвало страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење по дискриминисано лице или је довело до искључивања или одбацивања лица или групе лица, дискриминаторно понашање квалификује се као дискриминација трећег нивоа.

### **4) последица дискриминаторног понашања**

Када дискриминаторно понашање доводи или потенцијално може да доведе до угрожавања физичког, односно психичког здравља учесника у образовању, тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације.

Уколико је у интервенцију на понашање укључена спољашња заштита (здравствена служба, установа социјалне заштите, полиција, Министарство, надлежна школска управа Министарства, јединица локалне самоуправе, Повереник, правосудни органи и др.) тим за заштиту га увек квалификује као трећи ниво дискриминације.

Покренут прекршајни или судски поступак, не утиче на предузимање интервентних мера и активности.

### **Примери појединих типичних ситуација дискриминаторног понашања учесника у образовању, су:**

- излагање подсмеху учесника у образовању по основу његове националности;
- омаловажавање учесника у образовању или групе по основу њиховог личног својства;
- имитирање хода, говора, изгледа или било какво друго излагање подсмеху учесника у образовању са сметњама у развоју или инвалидитетом;
- ословљавање погрдним називима учесника у образовању или групе, запосленог или родитеља – припадника одређене групе;
- изражавање стереотипа и предрасуда о припадницима одређене групе;
- причање увредљивих и понижавајућих шала и вицева о припадницима одређене групе;
- промовисање родних стереотипа у вези са очекивањима, успесима и достигнућима девојчица и дечака;
- певање увредљивих и понижавајућих песама о припадницима одређене групе;
- слање увредљивих и понижавајућих порука одређеном лицу или групи лица путем СМС-а, ММС-а или друштвених мрежа;
- вербално привилеговање припадника већинске групе лица неоправданим и прекомерним похвалама;

- неоправдано вербално умањивање или снижавање доприноса и успеха припадника мањинске групе;
- игнорисање и избегавање контаката са учесником образовања због његовог личног својства;
- одбијање да седи у клупи са другим учесником образовања због његовог личног својства;
- омаловажавање родитеља ученика по основу личног својства.

<b>П Р Е В Е Н Ц И Ј А</b>		
<b>Облици, садржај и начин рада</b>	<b>Носиоци активности</b>	<b>Време</b>
<b>б) Рад са запосленим у школи</b>		
- Формирање Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.	директор	IX
- Израда програма заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.	чланови тима	IX
- Израда анекса Програма рада школе и Годишњег плана рада школе.	чланови тима	IX- X
- Упознавање свих запослених унутар установе (наставни и ненаставни кадар) о постојању Правилника о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности (65/2018-12).	чланови тима	X-XI
- Упознавање са планом рада тима и програмом за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања те облицима сарадње и корацима у раду на седницама Наставничког већа, Савета родитеља и Школског одбора.	Тим	IX
- Заједничка реализација сваког корака (снимање ситуације, процњивање, интервенција) и презентација, дискусија, анализа, нови предлози на Наставничком већу.	чланови колектива	током године
- Учешће на стручним семинарима и акредитованим предавањима везаним за недискриминаторно понашање, ненасиље, вештине комуникације.	чланови тима	током године
- Упознавање придошлог члана колектива са Правилником, програмом рада и члановима тима.	чланови тима	током године
<b>б) Рад са ученицима</b>		
- Информисање ученика о постојању Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	ОС, координатор УП	X - XII
- Информисање ученика о раду Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и његовим члановима путем сајта школе и вибер групе.	чланови тима, администратори	XII

Облици, садржај и начин рада	Носиоци активности	Време
<b>б) Рад са ученицима</b>		
-Реализација акције „Нај друг“ међу ученицима I- VIII разреда која има за циљ ширење позитивне атмосфере толеранције и ненасиља. Акција се планира кроз одабир представника одељења и истицање њихових фотографија на пану у школском холу уз пар важних реченица о сваком одабарном ученику.	педагог	X-XI
-Обележавање Међународног дана доброте кроз низ активности којим ће бити обухваћени ученици I-VIII разреда	педагог	XI
- Кроз активности УП у школи је обележен Међународни дан толеранције (16. новембар) (продукт – плакат на тему Толеранција)	чланови УП	XI
- Едукација ученика од I до VIII разреда кроз радионице у оквиру ЧОС-а	ОС	током године
-Активности наставника, ученика и родитеља на Националној платформи “Чувам те” -Реализација програма „Основи безбедности деце“ у сарадњи са МУП-ом - Реализација радионице „Родна равноправност“	ОС	током године
<b>г) Рад са родитељима</b>		
- Сарадња са Саветом родитеља школе – упознавање Савета родитеља са постојањем Тима (учешће чланова Тима на седницама Савета родитеља).	Тим	прво полугодиште
- Упознавање родитеља са Правилником и Програмом Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	ОС	током године
- Израда плаката за школски хол са информацијама о постојању и начину рада тима за заш.ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и ко су његови чланови.	чланови тима	X-XI
- Информисање родитеља о раду тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и његовим члановима путем школског сајта.	чланови тима	IX
<b>ИНТЕРВЕНЦИЈА</b>		
Облици, садржај и начин рада	Носиоци активности	Време
<b>б) Рад са запосленим у школи</b>		
- Све врсте информисања везаних за ученике појединце, за наставнике, родитеље, стручне сарданике у школи и ван ње.	Тим	током године
- Индивидуални разговори са наставницима и свим осталим запосленим у школи, давање смерница, упутстава...	Тим	током године

- Укључивање у поједине активности тима као и активности интервенције у циљу постизања заштите, СВИ ЗАПОСЛЕНИ У ШКОЛИ	директор	током године
<b>а) Рад са ученицима</b>		
- Посета часовима у одељењима где се указала потреба за тим на основу пријаве да се у тим одељењима испољило дискриминаторно понашање.	чланови тима	током године
- Индивидуални разговори у циљу прикупљања информација - Разговор у циљу смиревања ситуације и услова	представник Тима, ОС, дежурни наставник	током године
<b>ИНТЕРВЕНЦИЈА</b>		
<b>Облици, садржај и начин рада</b>	<b>Носиоци активности</b>	<b>Време</b>
- Корективни рад индивидуално или са групом ученика (едукативне радионице)	представник тима, ОС	током године
- Припремање за рад са децом над којима се врши дискриминација и насиље као и са онима који су насилни, заштитне мере кроз изразу Оперативних планова заштите.	Тим и наставници, сарадници	током године
- Реализација оперативних планова заштите.	Тим и наставници, сарадници	током године
<b>в) Рад са родитељима</b>		
- Индивидуални разговори са родитељима на основу позива Тима или иницијативе родитеља.	ОС, Тим	током године
- Успостављање комуникације Тим, родитељ, Центар за социјални рад и друге надлежне службе кроз заједничке састанке.	Тим, ОС	током године
<b>ИНТЕРВЕНЦИЈА</b>		
<b>Облици, садржај и начин рада</b>	<b>Носиоци активности</b>	<b>Време</b>
<b>г) Рад са стручним службама, институцијама ван школе</b>		
- Контактирање, саветодавни рад, обавештавање (Центра за социјални рад, МУП-а, Дом здравља, Школска управа..)	Тим	током године
- Сарадња у случају тежих облика дискриминације, праћење ефеката	Тим	током године
<b>д) Педагошка документација</b>		
- Израда Програма превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности	Тим, педагог	IX, током године

- Израда оперативних планова заштите када се дискриминација догоди.	Тим	током године
- Праћење реализације конкретних планова заштите.	Тим	током године
- Вођење евиденције о дискриминасанисаним лицима, извршиоцима дискриминације, догађају, предузетим радњама.	Тим	током године
- Евиденција сарадње са институцијама ван школе и чување документације која се прибавља од других институција.	Тим	током године
- Анализа стања и извештавање.	Тим	XII и VI
- Писање извештаја о раду тима и реализацији програма заштите ученика од дискриминације- два пута годишње. Извештаје директор доставља органу управљања, Савету родитеља и Ученичком парламенту.	Тим	XII и VI

# Програм поступања установе у кризним ситуацијама

## Уводни део

Правилником о протоколу поступања установе у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (Сл.гласник бр.11/2024) прописују се садржаји и начини спровођења превентивних и интервентних активности, услови и начини за процену ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, праћење ефеката предузетих мера и активности, као и начини развијања отпорности установе за ефикасно реаговање на кризне догађаје, процедуре поступања када се догоди кризни догађај и начине праћења ефеката предузетих мера и активности.

Превенција насиља, злостављања и занемаривања, као један од приоритета у остваривању образовно-васпитног рада планира се развојним планом, школским програмом, који чине саставни део годишњег плана рада.

Установа програмом заштите од насиља, злостављања и занемаривања одређује мере и активности које обезбеђују развијање и неговање позитивне атмосфере и безбедно окружење (даље: програм заштите од насиља).

На основу Приручника за запослене у установама образовања и васпитања за поступање установа образовања и васпитања у кризним догађајима, а које је издало Министарство просвете (даље: Приручник за поступање), урађен је **Програм поступања установе у кризним догађајима** у складу са изменама програма заштите ученика од насиља злостављања и занемаривања.

Програм поступања установе у кризним догађајима је као обавезни и саставни део програма заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, а који је саставни део школског програма.

На основу програма израђује се план рада тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, који је саставни део годишњег плана рада установе.

## Програм поступања установе у кризним ситуацијама

**Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама.** Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су му непосредно или посредно изложене. Кризни догађај карактерише број жртава (повређених или настрадалих), материјална штета, психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини, као и солидарност у сврху отклањања последица.

### Кризни догађаји су:

- Природна смрт детета/ученика;
- Покушај убиства и убиство детета/ученика (у установи или ван ње);
- Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);
- Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;
- Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете, односно ученик и/или запослени у установи;
- Нестанак детета/ученика;
- Масовно тровање у простору установе;
- Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;
- Талачка криза;
- Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);
- Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);
- Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);
- Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;
- Други кризни догађаји, у смислу Правилника о протоколу.

## **Јачање отпорности установа за ефикасно реаговање на кризне догађаје**

Установа је у обавези да континуирано унапређује процедуре поступања ради ефикасног деловања у сврху отклањања или свођења на минимум последица које је кризни догађај изазвао по организацију рада и функционисање установе, као и по физичко и ментално здравље појединца.

### **Јачање отпорности установе заснива се на следећим принципима:**

1) **Континуитет** - Подстицање приправности и обезбеђивање континуираног пружања квалитетног образовања и васпитања, подизање свести, планирање и припрема за реаговање у кризним догађајима;

2) **Сарадња** - Интерсекторска повезаност и заједничко деловање у ванредним ситуацијама, с обзиром на врсту кризе;

3) **Доступност** - Омогућавање брзог приступа доступним ресурсима како би установа обезбедила континуитет и право на квалитетно образовање и васпитање у време кризног догађаја;

4) **Ефикасност** - Обезбеђивање да установа активно предузима правовремене и адекватне кораке у реаговању на кризни догађај.

### **Тим за кризне догађаје**

У циљу ефикасног поступања установе у кризним догађајима, у Школи се формира тим за кризне догађаје као подтим у оквиру тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као његов обавезни део, ради ефикасног одговора на кризне ситуације било које природе.

### **Програм рада**

Процена снага, капацитета и специфичности установе да се суочи са потенцијалним кризним догађајима

## **2. План поступања установе у кризним ситуацијама**

**2.1. У складу са евакуационим планом школе безбедна места унутар и изван установе су, у случају:**

- дојаве о експлозивној направи – школско двориште
- претње оружаним нападом - школско двориште
- терористичког напада - школско двориште
- пожара - школско двориште

План распореда просторија и начин означавања свих просторија у установама (ходника, учионица, кабинета и других просторија, са унутрашње и спољашње стране) видним местима у установи/ ходницима и посебно је регулисано Планом заштите од пожара и Планом евакуације у ОШ „Жикица Јовановић Шпанац“.

### **2.2. Алармирање у случају:**

- пожара спроводи се звучним сигнаlima
- дојаве о експлозивној направи спроводи се звучним сигнаlima
- претње оружаним нападом спроводи се звучним сигнаlima
- терористичког напада спроводи се звучним сигнаlima

### **2.3. Начин реаговања - Кораци у поступању установе када се догоди кризни догађај**

Поступање установе ће зависити од врсте кризног догађаја, односно да ли се десио у установи или ван ње, затим од броја директно и индиректно погођених и процене даљих ризика.

### **Кључне активности директора и тима за кризне догађаје:**

- Ако постоји сазнање за догађај који се десио ван установе, врши се провера тачност ове информације преко поузданих извора: породице, полиције, хитне помоћи и сл.

- Ако се у установи десио кризни догађај, позива се хитна помоћ, полиција и евентуално друге службе (нпр: ватрогасце).

- Приликом поступања установе у одређеним ситуацијама кризног догађаја, неопходно је поступање у складу планом евакуације. Пре почетка евакуације, визуелним прегледом проверити да ли је пут за евакуацију безбедан.

- Након доласка припадника полиције, потребно је утврдити да ли су деца и запослени у установи безбедни на месту које је планом дефинисано као безбедно место или место поновног окупљања. Након доласка полиције, хитне помоћи и ватрогасаца-спасилаца, даље се поступа по инструкцијама ових органа. Сазива се хитан састанак тима за кризне догађаје.

- Информсање надлежне Школске управе.

- Уколико је последица кризног догађаја троје или више повређених/настрадалих лица, обавештава се Министарство просвете како би се ангажовао интерсекторски мобилни тим за кризне ситуације.

- Размотрити све добијене информације и позвати породицу/е погођених кризним догађајем и договорити са њима које информације се могу проследити запосленима у установи, ученицима, родитељима и евентуално медијима.

- Обавестити све запослене о кризном догађају и заказати хитан састанак свих запослених уколико услови дозвољавају.

Уколико није могуће састанак одржати у установи, пронаћи друге начине комуникације (видео конференција, вибер комуникација, скајп...). На састанку поделити са запосленима проверене информације у вези са кризним догађајем, подсетити их да установа има Програм поступања установе у кризним догађајима, указати на могуће изазове у наредном периоду.

- Нагласити да је директор једина овлашћена особа у установи за комуникацију са медијима.

- Упутити запослене да помоћ могу да потраже од стручног сарадника.

- Поделити већ припремљен текст "Препоруке за запослене у установи".

- Одредити на који начин ће информације бити прослеђене ученицима и родитељима (у писаној или усменој форми).

- Припремити саопштење за ученике.

- Припремити саопштење које ћете упутити родитељима других ученика.

- Подсетити се правила за контакт са медијима и припремите писано саопштење које садржи кључне информације о догађају, безбедносним поступцима и плановима за опоравак. Изразити саосећање према жртвама и њиховим породицама, наглашавајући емпатију и подршку установе. Пратити извештавање медија и, ако је потребно, брзо реаговати на евентуалне нетачности.

- Одредити и јасно означити просторију у којој ће стручни сарадник/ци или чланови мобилног тима пружати психосоцијалну подршку запосленима, родитељима и ученицима којима је таква помоћ потребна.

### **У данима након кризног догађаја:**

- Уколико је због кризног догађаја дошло до прекида или извођења наставе у измењеним условима, тим за кризне догађаје у сарадњи са педагошким колегијумом израђује посебан план даље реализације образовно-васпитног рада. Израђени план реализације усваја наставничко веће, школски одбор доноси одлуку, а сагласност на план даје надлежна школска управа.

- Одржати кратак састанак са запосленима, обавестити их о новим информацијама, корацима које је тим за кризне догађаје предузео и планираним активностима. Одржати састанак јер на тај начин запосленима упућујете поруку да нису сами, да имају подршку, а њихово активно укључивање допринеће смањењу/спречавању беспомоћности, обнављању самоконтроле/контроле, што најчешће бива пољуљано након кризног догађаја. Уколико установа ради двосменски, састанак поновити и са другом сменом.

- Неопходно је да запослени све време буду благовремено информисани.

- Поделити материјал из Приручника који се односи на психолошке реакције након кризног догађаја и препоруке за запослене. Важно је оснажити запослене да потраже СТРУЧНУ помоћ, уколико за тим постоји потреба.

- Заједно са наставницима идентификовати и у наредном периоду посебну пажњу обратити на особе које су најугроженије/најрањивије: сестру или брата уколико похађају исту школу, најбоље другове или другарице, особу са којом је повређени/настрадали био у емотивној вези итд.

- Уколико се кризни догађај завршио смрћу ученика или запосленог, проследити информацију о времену и организацији одласка на сахрану.

- Када је у питању смрт ученика, важно је предвидети ко ће од запослених да личне ствари преминулог ученика преда породици у одговарајућем тренутку.

- Уколико се организује комеморацију у установи, важно је да се са породицом настрадалог договори о томе. Важно је припремити децу која желе да присуствују комеморацији и објаснити им шта ће се дешавати током комеморације. Може се омогућити онима који то желе да активно учествују у одавању поште преминулом. Тога дана, настава може да се откаже или да се распоред часова прилагоди поменутом догађају. Након комеморације треба омогућити да деца могу да буду са својим родитељима (посебно деца млађег узраста) и/или да буду заједно и разговарају уз подршку одрасле особе која им је блиска, у коју имају поверења (одељењски старешина, стручни сарадник, неко од наставника). Установа самостално одлучује да ли ће организовати комеморацију.

Поред организовања комеморације, постоји низ активности које могу да помогну у процесу туговања и допринесу бржем опоравку заједнице. То су:

- остављање порука, цвећа, свећа, играчака и других предмета на за то одређено место;
- прављење заједничког цртежа, панона, песме или приче ученика из одељења преминулог;
- постављање табле са текстом "Сећање на...", на коју ученици/запослени могу стављати поруке и цртеже;
- отварање "Књиге жалости" и слично.

#### **2.4. Начини праћења, евалуацију и извештавања о реализацији програма**

Након реализације плана поступања у кризним догађајима, и успостављања стабилног стања у установи, тим за кризне догађаје врши евалуацију спроведених активности и сачињава извештај. Евалуација обухвата:

- анализу ефеката спроведених мера и активности односно реализацију измењеног плана рада,
- пружање прве психолошке помоћи, са посебним освртом на снаге, изазове и препоруке у реаговању на кризни догађај.

На основу евалуације плана реаговања у конкретним ситуацијама, установа даље унапређује план поступања установе у кризним ситуацијама. Тим за кризне догађаје континуирано прати реаговања ученика и запослених и процењује потребу за психосоцијалном подршком у наредном периоду и у сарадњи са спољашњом мрежом заштите израђује план о њеној реализацији.

Тим за кризне догађаје прати реализацију планова, у сарадњи са спољашњом мрежом заштите процењује степен смиривања ситуације и покреће процес договарања са породицама жртава и повређених о начинима обележавања сећања на догађај (обезбеђивање простора, активности сећања, обележавање годишњица и слично).

## **ПЛАНИНАРСТВО – БОРАВАК У ПРИРОДИ**

**(1 час недељно, 36 часова годишње)**

### **Циљ и задаци**

Циљ наставе Планинарства, као слободне наставне активности, јесте да ученици кроз теоријску обуку и практичне активности у учионици и у природи стекну вештине и усвоје моделе понашања који ће им помоћи да очувају и унапреде своје здравље и личну безбедност, промовишу просоцијалне моделе понашања и усвоје одговоран однос према природи. Кроз реализацију програма и развијање компетенција, ученик ће стећи способност да планира (у школи, а касније и кроз живот) своје планинарске активности и да их реализује у природи кроз боравак у различитим окружењима, где ће научити да опажа, швата и поштује животну средину.

Програм се остварује кроз низ практичних активности, којима се подиже ниво међупредметних компетенција и које својим синергичким дејством доприносе развијању и унапређивању општих образовних компетенција за крај основног образовања. Највећи допринос планинарства на овом узрасту јесте стварање навике боравка у природи и стварање могућности за усвајање једног од најздравијих целоживотних стилова.

### **Задаци наставе предмета Планинарство су да ученици стекну следеће компетенције:**

#### **Компетенција за учење**

1. Стицање знања о специфичностима природне средине која је простор у којем се одвијају планинарске активности.
2. Развијање способности да се, на основу расположивих информација о природном окружењу кроз који се одвија планинарска активност, на прави начин испланира маршрута.
3. Стицање знања и вештине тумачења и коришћења рационалних начина приказивања географске средине (географске карте, топографске карте, сателитски снимци).
4. Стицање знања о савременим електронским уређајима за приказивање терена и вештине кретање помоћу њих (ГПС уређаји, различите апликације за мобилни телефон).
5. Стицање знања о здравственом аспекту боравка у природи, о позитивном утицају на здравље и могућим здравственим проблемима на одређеним надморским висинама.

#### **Компетенција – одговорно учешће у демократском друштву**

1. Развијање свести да сопствено искуство, своја знања и ставове о планинарству треба преносити на друге и ширити свест о предностима и користи које пружа ова активност.
2. Неговање спремности на одрицање од захтева за максималним личним комфором ради остваривања заједничког циља.

#### **Естетичка компетенција**

1. Стицање способности да се уочи естетска визуелна и аудитивна посебност окружења у коме се одвија планинарство.
2. Развијање потребе да се обрати пажња на природне феномене (пећине, водопади, кањони, истакнути врхови и друго) и радом човека створене вредности (манастири, споменици, тврђаве, привремена и стална насеља и друго) као и однос природе и људским радом створене вредности.
3. Развијање способности и потребе да се фотографски забележи пејзаж, феномен, детаљ из природе. Покушај стварања уметничке фотографије из природе уз претходно упознавање кроз примере са истом.

### **Компетенција – комуникација**

1. Развијање способности комуникације уз познавање и усвајање стандардне планинарске терминологије.
2. Усвајање знања и вештина коришћења комуникационих средстава специфичних за кретање у природи (ручни преносни двосмерни радиопријемници).
3. Научити се прецизној и јасној комуникацији током планинарења и извиђања.

### **Компетенција – одговоран однос према природи**

1. Развијање свести да је степен задовољства планинарском активношћу, пропорционалан степену очуваности природе.
2. Развијање навике да отпад који сами стварамо боравећи у природи не сме остати у њој. Стварање потребе и навике да се уклони и онај отпад који сами нисмо оставили.
3. Развијање осећаја одговорности и потребе за сопствено ангажовање у промоцији заштите животне средине.
4. Свест о потреби посебног поштовања правила понашања у заштићеним природним областима и односа према споменицима природе.

### **Компетенција – одговоран однос према здрављу**

1. Развијање умећа примене принципа хигијене и здраве исхране, коришћење адекватних формацијских и приручних средстава заштите и прве помоћи. Значај пажљиве припреме: паковања ранца, правилан избор одеће и обуће, опреме за кретање и боравак у природи, процена сопствене здравствене и кондиционе способности за планинску активност.
2. Развијање способности препознавања опасности и процене и контроле ризика. Познавање елементарних правила безбедног кретања и боравка у планини и усвајање стандардних безбедносних процедура.
3. Развој способности да се контролишу сопствене емоције и поступци. Имати свест о важности сопственог понашања и деловања на задовољство самим собом што умногоме поспешује жељу за даљим бављењем планинарства.

### **Компетенција – предузимљивост и оријентација ка предузетништву**

1. Развијање способности дефинисања циља активности и способности креирања акционог плана за појединца и групу.
2. Развијање способности за организацију групе и одлучивање у групи.
3. Развијање способности реализације активности.
4. Развијање способности анализе остварености постављених циљева и способности корекције дефинисаних циљева.

### **Компетенција – рад са подацима и информацијама**

1. Рад са различитим изворима података кроз коришћење: литературе, интернета, личних и туђих искустава.
2. Развијање умећа селекције извора података (релевантност, ажурност, прецизност).
3. Коришћење оних информација који у највећој мери помажу при планирању и реализацији планинарских активности, и за вођење планинарског дневника.
4. Развијање способности одвајања битног од небитног.

### **Компетенција – решавање проблема**

1. Развијање способности препознавања и артикулације проблема.
2. Развијање способности да се решавају непланиране ситуације током извођења планинарске акције.
3. Развијање способности да се доносе алтернативна решења током планинарења и реализације планинарске акције.
4. Развијање самопоуздања. Излазак у природу оставља у психи пријатну успомену изграђену на сопственој афирмацији.

### **Компетенција – сарадња**

1. Научити да се ради у групи – тимски рад. Преузете различите улоге у пројекту током планинарења.
2. Развијање вештина да се унутар групе увиде различитости и да се сходно афинитету и способностима направи што ефикаснија подела задатака у циљу реализације планинарске активности.
3. Развијање специфичних вештина које утичу на успешну сарадњу у групи, осећај задовољства и припадност групи (поштовање права другог, прихватање другог са свим његовим специфичностима, самопроцењивање, самопоштовање, развијати емпатију, исказивати и препознавати емоције).
4. Развијати вештине процене ризика и преузимања одговорности приликом доношења одлука.

### **Компетенција – дигитална компетенција**

1. Ученици знају да користе фото апарат, камеру на мобилном телефону, таблетима итд. Знају да формирају дигитални књигу од снимљених фотографија и видео записа.
2. Користе различите апликације које помажу приликом кретања на терену (дигитални компас, ГПС, висиномер) користе различите апликације које помажу идентификовању рељефних форми, врста биљног и животињског света.
3. Ученици користе програмске апликације и дигиталне мапе за пројектовање маршруте кретања. Способни су да обраде и практично користе податке прикупљене ГПС технологијом након кретања по терену.
4. Ученици писане извештаје са фотогафијама, стазом кретања, текстуалним описом излета, постављају на друштвене мреже (школски сајт, фејсбук страна школе)

### **Исоди**

Кроз реализацију програма ученици ће стећи знања, вештине, ставове и навике, које ће им бити вишеструко корисни за правилан физички и психички развој, унапређивање здравља, развијање просоцијалних облика понашања, одговоран однос према другима и према окружењу.

Један од значајних карактеристика овог предмета је што остварени исходи, путем трансфера знања, могу да се примене у настави других наставних предмета, а пре свега у реалним животним ситуацијама.

### **Ученик**

- разуме значај планина са географског, историјског, биолошког, еколошког и здравственог аспекта
- разуме специфичности планинарске опреме и способан је да се адекватно спреми за планинарење
- препознаје и примењује правила кретања на различитим подлогама
- у стању је да превентивно и протективно реагује на опасности током планинарских излета
- способан је да пружи елементарну прву помоћ себи или другим члановима тима
- оспособљен је да се оријентише у планини користећи различита средства и методе
- познаје основе здраве исхране и примењује правила о исхрани током планинарења
- познаје и примењује кодекс планинарске етике
- поштује еколошка правила и брине о заштити животне средине
- користи компас, дигиталну опрему и информационе технологије за оријентацију у простору, али и за документовање својих искустава
- учествује у малим истраживачким пројектима и способан је да, коришћењем различитих техника, посебно информационих технологија,
- анализира и класификује прикупљену грађу и припреми различите врсте извештаја
- знања стечена у оквиру предмета планинарење примењује у другим наставним предметима и у свакодневном животу
- развија емпатију развија позитиван однос према другима
- развија социјалне и комуникацијске вештине

- сарађује у групи и поштује правила групе
- процењује и доноси одлуке

## САДРЖАЈИ ПРОГРАМА И НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ

### Наставне теме

#### 1. ПЛАНИНЕ – ПРОСТОР ВЕЛИКЕ ЛЕПОТЕ И ПРИВЛАЧНОСТИ (1 час)

- Планине – њихов утицај и значај за човека и његова шватања о свету кроз историју.
- Историја човековог одласка у природу и планине ради рекреације, уживања и боравка.
- Историја организованог планинарског покрета у свету и код нас.
- Зашто идемо у планине? Циљеви, смисао и значај боравка у природи планина.

#### 2. БОРАВАК И КРЕТАЊЕ У ПРИРОДИ

##### Опрема за планинарење и боравак у природи (2 часа)

- Основна планинарска опрема (обућа и одећа)
- Техничка планинарска опрема (опрема за боравак и преживљавање у планини)
- Опрема за пењање, спуштање и осигуравање
- Планинарски чворови
- Правилно паковање ранца

##### Кретање на стази – техника кретања (10 часова)

- Кретање маркираном стазом
  - Брзина кретања
  - Паузе
  - Техника пешачења
  - Мимоилажење
  - Растојање
  - Дисање
  - Кретање шумом
  - Кретање травнатим теренима
  - Кретање по сипару
  - Прелазак преко водених токова
  - Кретање кроз насељено место
  - Употреба штапова за ходање
  - Међусобна помоћ у кретању
  - Кретање по снежаницима у летњим условима
  - Кретање по камењару
  - Техника пењачких покрета
  - Хватишта, газишта
  - Основни пењачки покрети
  - Кретање по гелендеру
  - Виа ферата
  - Спуштање низ уже
  - Пењање уз уже
  - Снег и лед
  - Лавине
  - Кретање лавинозним теренима
  - Спасовање из лавине
  - Кретање по снегу
  - Кршље
- Скијање
  - Кретање по тврдом снегу и леду

### **Боравак у природи и планини (5 часова)**

- Планинарско логоровање,
- Објекти за боравак планинара,
- Израда принудног склоништа у летњим условима,
- Израда принудног склоништа у зимским условима,
- Израда иглоа и вучјих јама,
- Хигијена у планинама.

### **Опасности у природи и планини (1 час)**

#### **Објективне опасности**

- Опасности од рељефних детаља (пад камена, експонирани терен, сипар)
- Опасности од временских услова (сунчево зрачење, дехидрираност, сунчаница и топлотни удар, снежно слепило, опекотине, хладноћа, потхлађеност, смрзотине, мрак, ветар, киша, муња, магла)
- Опасност од снежних услова (снежна стреха, снежна лавина)
- Опасност од воде (коришћење воде за пиће, планински потоци, леднички потоци)
- Опасност од боравка на великим висинама (временске непогоде, опасности узроковане каменитим стрмим теренима, снежне опасности, животиње, отровне биљке).
- Опасност од дивљих животиња (медвед, вук, дивља свиња, змија, шкорпија, крпељ, мрави, пауци, пчеле, осе, стршљен, обад, комарац)
- Опасност од домаћих животиња (стадо, пси)
- Опасност од непознатог биља и гљива

#### **Субјективне опасности**

- Необученост, неискуство, неопремљеност, претерана самоувереност, употреба недозвољених супстанци

### **Прва помоћ у природи и на планини (1 час)**

- Начини позивања у помоћ
- Пружање помоћи пре доласка медицинске помоћи
- Понашање током евакуације повређене особе
- Прибор за прву помоћ

### **Оријентација у природи и планини (5 часова)**

- Сналажење на терену
- Употреба карте
- Употреба компаса
- Одређивање страна света без употребе компаса
- Оријентација ноћу
- Оријентација помоћу ГПС уређаја
- Планинарске маркације
- Геоачинг – потрага за планинарским благом (апликација која развија дигиталне компетенције на пољу оријентације).

### **Атмосфера и време (1 час)**

- Метеоролошки елементи важни за планинарску активност
- Прогноза времена

### **Исхрана и хидратација у природи (1 час)**

- Основе здраве исхране и правила о исхрани и хидратацији током кретања и боравка у природи.

### **Планинарски дневник (1 час)**

- Планови и извештаји са планинарских акција. Наративни део, електронски запис маршруте, висински профил маршруте, фотографије, видео запис, огласне табле, презентације, блогови, есеји.

### **Заштита природе (1 час)**

- Заштићена природна добра.
- Манифест међународне планинарске и пешачке асоцијације (одговоран однос према окружењу кроз који се крећемо).
- Спремање таборишта и планинарског дома.
- Реализација пројекта заштите природе. Осмислите и спроведите пројекат који ћете унапредити стање животне средине у вашем окружењу.

### **Кодекс планинарске етике (1 час)**

- Понашање у групи, понашање на стази, понашање у објектима. Решавање проблема у групи. Правила доброг понашања.

## **3. СВИ У ПЛАНИНЕ (6 часова)**

- Припрема планинарске акције излета
- Избор циља
- Извођење планинарске акције
- Извештај и анализа изведеног планинарске акције
- План за следеће акције

## **НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА**

Наведени садржаји програма изборног предмета Планинарство – боравак у природи, поред основног теоријског приступа, поседују и активан присуп који је усмерен ка практичној реализацији планинарских акција излета, акцијама и изради малих пројеката за сваку пређену стазу, прилагођавање боравку у разичитим окружењима. Овако конципиран програм даје велику слободу наставницима и ученицима да га у складу са могућностима, условима и временом спроведу.

Улога наставника је да уз примену различитих метода рада подстиче одговоран однос према животној средини, друштву, усмерава интересовање ученика у покушају да се самостално организују за активност и реализују пројекте.

Оперативна разрада програмских садржаја је препуштена наставницима који одређују место и време реализације наставних садржаја изборног предмета Планинарство – боравак у природи.

Врло битан сегмент у реализацији програма је сарадња са планинарским клубовима у окружењу школе. Посебно се то односи на припрему и реализацију планинарских излета. Учешће искусних планинара – планинарских водича током припреме излета подиже заинтересованост ученика и утиче на став о припреми као важном делу планинарских активности. Само спровођење излета подразумева присуство лиценцираног планинарског водича.

Препорука за број излета током школске године је четири, и то два у првом и два у другом полугодишту. Први излет би требало планирати у најближем окружењу, макар оно и није планинског карактера. Излети који подразумевају трошкове превоза до планинског одређишта, не би требало да буду обавезујућег карактера за ученика.

Препоручено место извођења наставе за наставне теме: кретање на стази – техника кретања, боравак у природи и планини, оријентација у природи и планини, сви у планине је природна средина у планинском окружењу школе.

## **КОРЕЛАЦИЈА СА ДУГИМ НАСТАВНИМ ПРЕДМЕТОМ**

Степен корелације планинарства са осталим предметима је изузетно висок, а нарочито на пољу компетенција стечених кроз наставу других предмета. Васпитни карактер је изузетно присутан, нарочито током извођења акције.

**Географски садржаји** су најочигледнији, почев од терена – рељефа којима се крећемо са свим њиховим карактеристикама, нагибом и облицима (вулкански, крашки, еолски, флувијални). Геолошке и педолошке карактеристике терена, метеоролошки услови су могуће теме о којима се разговара током свих фаза припреме планинарског излета.

**Биолошки садржаји** – карактеристике вегетације, (вегетацијски спратови, типичне биљне врсте, лековите биљке, јестиве биљке, микологија – наука о гљивама) животињски свет, заштићена подручја, заштићени биљни и животињски екосистеми (Национални паркови, Специјални резервати природе, Споменици природе, итд.).

**Историја** – код припреме излета информисемо се о локалној историји, културној и локалној баштини. Планинарење пружа идеалну прилику да се до изабране планинарске маршруте обиђу значајни културно историјски споменици (археолошки локалитети, античка, средњовековна утврђења, меморијални комплекси, споменици, сачуване амбијенталне целине). Саме стазе често воде поред археолошко- историјских локалитета који су далеко од модерних саобраћајница, те планинари често имају ексклузивно задовољство обиласка таквих, другима тешко и ретко доступних места.

**Математика** – Планинарење је активност која поставља на важно место појмове простора и времена. Оно омогућава да се крећемо кроз простор и захтева оријентацију и подразумева што прецизнију оријентацију током кретања. Спајајући конкретно и апстрактно, планинарење пружа прилику да се бавимо математиком кроз појмове размере, растојања, прорачуна нагиба, растојања итд.

**Информатика** – Проналажење, селекција и употреба информација из дигиталних ресурса уз коришћење дигиталних карти, фотографија места и предела који се обилазе и уз коришћење апликација намењених давању информација о просторним одликама терена са алатима за мерење раздаљина висинских разлика...

**Техника и технологија** – Употреба уређаја за геопозиционирање – ГПС , коришћење уређаја за мерење пређеног пута – педометар, употреба барометра, термометра...

**Физичко васпитање** – Овладавањем технике ходања по равном и стрмом терену, техником пењања уз употребу руку и ногу и техником трчања по планинским стазама кроз инструктажу, тренажни процес и такмичења развијају се психофизичке способности. Дисциплине планинарског спорта: пешачење, спортско пењање, планинарска такмичарска оријентација, планинско трчање развијају психомоторичке способности: издржљивост, равнотежу, координацију, покретљивост, снагу и прецизност.

**Српски језик и матерњи језик** – Писмени извештаји са излета, есеји и чланци за зидне новине, школски лист и друштвене мреже. Развијање реторичких способности кроз стимулисање комуникације у групи.

**Хемија** – Упознавање са степеном опасности и проблемима код поједних загађивача животне средине. Кружење материје у природи. Стене и минерали: како настају пећине и јаме? Руде, њихова експлоатација и последице.

**Ликовна култура** – ликовне изложбе на тему планинарских импресија, неговање форме уметничке фотографије. Излазак у природу није само визуелни већ и аудитивни естетски доживљај.

**Грађанско васпитање** – у домену социјализације, комуникације, сарадње у групи, поштовања права и обавеза, поштовања природног и формалног ауторитета.